

- Lozko H. (2001). *Etnolohiia Ukrainy: filosofsko-teoretychnyi ta etnorelihiieznavchyi aspekt [Ethnology of Ukraine: philosophical-theoretical and ethno-religious aspect]*. Kyiv: ArtEK [in Ukrainian].
- Melnyk Z. (2007). Pravova mentalnist i retseptsiiia [Legal mentality and reception]. *Universytetski naukovi zapysky [University research notes]*, 4, 38-42. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2007_4_7.p. [in Ukrainian].
- Zasmorzhuok O. (2014). Mentalnist chy mentalitet – shcho vidihraie pershocherhovu rol u formuvanni “oblychchia” suspilstva? [Mentality or mentality – what plays a primary role in shaping the “face” of society?]. *Hileia [Gilea]*, 2, 325-329 [in Ukrainian].

УДК 1(436)(092)

МАМЕНКО Тарас Васильович

аспірант відділу історії зарубіжної філософії Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України

МОВА ТА МИСЛЕННЯ У ФІЛОСОФІЇ Л. ВІТГЕНШТАЙНА

На початку ХХ століття Дж. Мур відстоював погляд, що завдання філософії досліджувати не дійсність, а мову про дійсність, точніше аналіз та пояснення значень висловлювань. Л. Вітгенштайн в «Трактаті» також відмічав, що мета філософії – логічне пояснення суджень. (1.TLP, 4.112) Тут він ще слідував за Б. Раселом і намагався вибудувати штучну мову, яка б завдяки своїй логічній формі вірно відображала дійсність. Реалізувавши таку програму в «Трактаті» Вітгенштайн відійшов від філософії. З поверненням після 10 р. до Кембриджу починається новий період розвитку його філософії, що отримав назву філософії буденної (ordinary) мови.

Вітгенштайн відмовився від ідеї ідеальної мови, яка може віддзеркалювати світ. Йому стало очевидним, що в філософа не має можливості вийти за рамки мови, щоб порівняти граматичну форму з формою дійсності, а тому говорити про адекватність мови дійсності неможливо. Переосмислив він і співвідношення між мовою і реальністю (**лінгвістичний поворот**). Мова тепер не виражає дійсність, а формує її за певними правилами. Подібний поворот порівнюють з Кантівським, тільки у Вітгенштайна місце апріорних категорій займають правила **мовних ігор**. Під мовними іграми він розуміє різні способи і цілі вжитку слів. Мова не є чимось однорідним. Мова також є частиною діяльності, способу життя. Слова набувають сенсу лише в контексті мовної гри. Приклади подібних ігор: просити, співати, перекладати, думати, молитись, вітати тощо. (1.ФД, 23). Переосмислення ролі мови дало змогу Вітгенштайну переглянути ряд класичних філософських проблем, на яких ми коротко зупинимось.

Раніше філософи сповідували ряд упереджень стверджує Вітгенштайн пов'язаних з нерозумінням того як функціонує мова і яке місце вона займає в житті. Мова була вторинною по відношенню до мислення. Думали, що речі впливали на органи чуття і формували ідеї-образи, а ті в свою чергу були незалежними від мови. Мова потрібна лише для передачі ідей між людьми. Її виникнення пов'язане з довільним встановленням мовних знаків на позначення відповідних їм ідей. Така позиція, де мовний знак відсилає до ідеї, а та в свою чергу до речі називається **менталізмом**. По ній і завдає «удару» Вітгенштайн. Значення слово набуває не від ідеї, а завдяки практиці його вживання. Ми засвоюємо значення слова безвідносно до образів чи речей в контекстах мовних ігор та контекстах речень (голізм). Мислитель не заперечує наявність відчуттів «вони ні щось, але й не ніщо» (1.ФД, 304), але вони є *граматичною фікцією*, адже без мови ми не можемо нічого про них сказати. Наприклад, ідея внутрішнього процесу, коли ми щось пригадуємо не дає нам уявлення про вживання слова «згадувати». Мова вносить в хаос відчуттів організацію і порядок (у відповідності до контекстів мовних ігор). Необхідно запитувати не про те, що відбувається коли хтось сприймає «червоний» чи що таке «уява», але про те як використовується слово «червоний» та «уява». (Грязнов, 2006, с. 146). Тут треба відмітити, що недоречно записувати Вітгенштайна до бігевіористів, адже він не заперечує психічні процеси і не зводить їх до поведінки, він лише заперечує первинність ідей по відношенню до мови. Ось його приклад, - кожен думає, що лише з власного досвіду знає, що таке біль. Так немов би біль це якийсь жук в коробці, до якого доступ має лише його власник. Проте, можна собі уявити, що навіть якби в тих коробках були різні жуки, або вони постійно змінювались – слово біль існувало б все рівно, хоча б жуки і не брали б участі в мовній грі. (1. ФД. 293).

З цим пов'язана і подальша **критика** Вітгенштайном можливості **індивідуальної мови**, яку постулювали модерні філософи (зокрема Дж.Лок стверджував автономну мову ідей). Як можливе порозуміння між людьми, якщо ідеї суб'єктивні і не доступні для сприйняття зі сторони? Як я можу знати, що сприйняття мною червоного кольору відповідає ідеям червоного інших? Щоб уникнути подібної дилеми варто припустити, що не мислення передає мові, постачаючи ідеї, але мова формує мислення і дає висловити не щось індивідуально пережите, а те, що буде зрозумілим іншому, те що відповідатиме правилам мовної гри. Уявімо, говорить Вітгенштайн, що люди не виявляють свого болю, тоді б вони не могли навчити дитину вживати вислів «зубна біль». Але припустимо, що якась дитина вигнала назву для цього почуття, але як би вона порозумілася з іншими? Це стало б можливо, якби мова вже багато «приготувала» всього, щоб називання мало сенс, мало б бути граматичне місце під слово і певна форма поведінки. (пор. 1. ФД. 243).

Мислення з точки зору Вітгенштайна не духовний процес, а практична активність оперування знаками (так само як ми на письмі, мислимо

за допомогою письма чи ротом думаємо при говорінні). Думання невіддільне від мовлення (ФД, 339). Тільки вмючи говорити ми вміємо думати. Візьмемо для прикладу складання подвійних чисел в умі, чи це не те саме, що ми робили б на папері почергово додаючи цифри? (пор. 1.ФД, 366). Якщо, доводить Вітгенштайн, ми сумлінно дослідимо випадки вживання таких слів як «мислення», практикуючи саме мислення, аналізуючи ми прийдемо до висновку, що немає ніякого особливого акту мислення не залежного від акту вираження наших думок і схованого в якомусь особливо-му посереднику. (Вітгенштайн, 2008, с. 77)

Філоофія Вітгенштайна вплинула на цілий ряд мислителів аналітичної і континентальної філософії. Погляди пізнього Вітгенштайна знайшли прихильників перш за все в Оксфорді і Кембриджі, давши початок лінгвістичній філософії.

Список використаних джерел

- Вітгенштайн Л. *Tractatus Logico-Philosophicus*. Філософські дослідження. Київ : Основи, 1995. 311 с.
- Вітгенштейн Л. *Голубая и коричневая книги*. Новосибирск : Изд-во Сиб. Унив., 2008. 256 с.
- Грязнов А. Ф. *Аналитическая философия*. Москва : Высшая школа, 2006. 375 с.

References

- Griaznov A. F. (2006). *Analiticheskaja filosofija [Analytic philosophy]*. Moskva: Vysshaja shkola [in Russian].
- Vitgenshtein L. (2008). *Golubaia i korichnevaia knigi [Blue and brown books]*. Novosibirsk: Izd-vo Sib. Univ. [in Russian].
- Vithenshtain L. (1995). *Tractatus Logico-Philosophicus. Filosofski doslidzhennia [Tractatus Logis-Philosophicus. Philosophical studies]*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

УДК 316.722

orcid.org/0000-0002-8959-371

АВРАМЕНКО Владислав Іванович

аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

КУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ

З приходом інформаційної епохи, з усіма її проявами та інноваціями, відбуваються значні трансформації в культурі. В розвинених країнах, які використовують переваги високих технологій в економіці, політиці, соціокультурній сфері останні десятиліття можна назвати періодом інформаційного суспільства. Процеси інформатизації, орієнтовані на формування